

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักมรรค ๘ กับการปฏิรูปการศึกษาไทย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือได้ของการศึกษาไทยกับพุทธศาสนานั้น การศึกษาไทยกับพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์แนบแน่นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ การศึกษาเป็นไปตามธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติ สังคมสิ่งแวดล้อมนั้น เรียนรู้ การใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ตามท้องถิ่น เท่าที่จะหาได้โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา โรงเรียนและวัดจึงไม่แยกออกจากกัน ชาวบ้านชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่ตามความถนัดเพื่อเลี้ยงชีพและบำรุงพุทธศาสนาเป็นหลัก จนได้ชื่อว่าชีวิตของคนไทยในอดีตมีชีวิตแฝด ชีวิตที่ดำรงไปเป็นทางผ่านส่วนอีกซีกหนึ่งเป็นการศึกษาและพยายามสืบทอดพุทธศาสนาเพื่อทิ้งไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง นับว่าเป็นความชาญฉลาดและเสียสละอย่างสูงยิ่งต่อแผ่นดินไทยนี้ จนกระทั่งปัจจุบันนี้พุทธศาสนายังเป็นศาสนาหลักประจำประเทศไทย

๔.๑ วิเคราะห์หลักพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ ในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พุทธศาสนาเป็นประจักษ์แห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย แต่กระนั้นก็ตาม พุทธศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในบทบาทการปกครองประเทศไทยมาตลอดกว่า ๗๐๐ ปี หลายครั้งจึงผสมผสานด้วยลัทธิพราหมณ์และไสยศาสตร์รวมไปถึงความเชื่อที่ปราศจากเหตุผลถูกบ่มเพาะมาเป็นเวลาช้านานในสังคมไทยจนยากที่จะแยกแยะออกจากกันว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่เจือปนอยู่ในศาสนาพุทธ แม้หลักพุทธศาสนาแท้ๆพระผู้มีพระภาคเจ้ายังตรัสว่า “รู้ตามได้ยาก เห็นตามได้ยาก” จึงเป็นเรื่องถกเถียงกันอย่างมากในสังคม และพากันปฏิบัติอย่างหลากหลายสำนักตามทิวของครูบาอาจารย์ บ้างตีความหลักพุทธศาสนาจนไม่สามารถเข้าถึงได้ในชีวิตสามัญปัจจุบัน บ้างตีความการเข้าถึงหลักพุทธศาสนาอย่างลัดตัดตอนจนละเลยการปฏิบัติในเบื้องต้นไปอย่างน่าเสียดาย หรือบ้างตีความหลักพุทธศาสนาต้องหลบหนีสังคมปลีกวิเวกอย่างสุดโต่ง สาเหตุเหล่านี้จึงเป็นเหตุหนึ่งให้หลักพุทธศาสนาไม่ถูกยกมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศชาติ และพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งๆที่หลักพุทธศาสนานั้นสามารถวัดผลได้ตามแนวทางหลักวิทยาศาสตร์ มีลำดับ มีขั้นตอน มีเบื้องต้น ท่ามกลาง และบั้นปลาย

สามารถสร้างความเจริญทั้งด้านรูปธรรม และนามธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักของ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษาจะสังเกตได้ว่าพุทธศาสนานั้นเป็นวิทยาศาสตร์ (อเทวนิยม) คือไม่อ้างความไม่รู้ไปที่ความลึกลับ(เทวนิยม) การศึกษาเรียนรู้หลักพุทธศาสนาจึงเป็นหลักสากลสามารถอยู่ในกระแสแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์โดยไม่ขัดแย้งกัน

๔.๒ วิเคราะห์การปฏิรูปการศึกษาไทยในระบบการศึกษาปัจจุบัน

หลังการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ความพยายามเปลี่ยนแปลง ประเทศชาติให้ทันสมัย มีการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง จัดการศึกษาตามแนวตะวันตก แยก บ้าน วัด และโรงเรียนออกจากกัน มุ่งการศึกษาเรียนรู้เพื่อการอาชีพ จัดการศึกษาให้อยู่ในห้องเรียน มีระบบแบ่ง แ่ง เลือกลง เปรียบเทียบ ความรู้ที่สามารถจดจำและเข้าใจ เพื่อคัดเลือกเป็นชนชั้นผู้นำผู้ ควบคุมดูแลกิจการของรัฐ(ราชการ) เนื่องจากสมัยแรกของการเปลี่ยนแปลงการค้าขายเริ่มกระจาย ไปตามหัวเมืองต่างๆการเก็บส่วยหรือภาษีถูกกระจายออกไป จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่รัฐดูแลอย่าง ทั่วถึงในการเก็บภาษีเข้าคลัง การศึกษาในช่วงต้นของการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการศึกษาที่ให้ความรู้ เพื่อเป็น “เสมียน” ของรัฐต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๖ การศึกษาเพื่อสร้างคนให้เป็นเสมียนเริ่มลดลง พระองค์ท่านพยายามสอนบอกให้คนไทยหันไปนิยมอาชีพอื่นบ้างนอกจากเสมียน แต่ก็ไม่ได้รับ ความสนใจมากนัก วิธีของการศึกษาจึงเริ่มตื้อตันเนื่องจากผู้จบการศึกษาหลายคนไม่สามารถ แข่งขันเข้ารับเป็นราชการ(เสมียน)ได้ และได้มีความพยายามเพื่อขยายอาชีพอื่นๆรองรับผู้จบ การศึกษา เช่น ความพยายามตั้งโรงเรียนเกษตร แต่ไม่ได้รับความสนใจมากนักอาจเป็นเพราะ ค่านิยมของคนไทยและเนื่องมาจากภาครัฐไม่ได้ให้ความสำคัญสนับสนุนงบประมาณด้านนี้อย่างเพียงพอ

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศไทยได้กู้เงินจากต่างประเทศเป็นครั้งแรก และ พัฒนาประเทศตามผู้ชนะสงครามคือ สหรัฐอเมริกา โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ และฉบับอื่นๆกำกับเรื่อยมาจวบจนปัจจุบันการพัฒนาประเทศตามแผนนั้นทำให้ประเทศไทยปัจจุบันมีหนี้สินต่างประเทศรวมแล้วประมาณ ๑.๕ ล้านล้านบาท

กระแสของอารยธรรมโลกได้เข้าครอบงำในสังคมไทย ได้แก่ การขยายตัวของลัทธิ บริโภคนิยม (Consumerism) ซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงการแสวงหาความมั่งคั่งเพื่อการบริโภค โดยไม่ คำนึงถึงจริยธรรมและคุณธรรม สรรพสิ่งกลายเป็นสินค้า การเอื้อเพื่อเอื้อเผ่ การมีโมตรจิตหายไป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค และ ระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อได้เห็นได้ว่าประเพณีไทยบางอย่างในท้องถิ่นหมดความหมายลงอย่างสิ้นเชิง เช่น ประเพณีลงแขก...(ธิดา สารธา, ๒๕๓๕: ๘๓)

ความพยายามปฏิรูปการศึกษาตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สามารถสังเกตความคืบหน้าและความสำเร็จจากงบประมาณ การศึกษาที่จะสะท้อนถึงความเป็นไป เป้าหมายทิศทาง และความประสงค์ตรงตามรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หรือไม่อย่างไรดังนี้

ตาราง ก แสดงสัดส่วนการใช้จ่ายเงินงบประมาณ ของกระทรวงศึกษาธิการ ของปีงบประมาณ ๒๕๔๕

รายการ	จำนวน (ล้านบาท)	คิดเป็นร้อยละ
งบบุคลากร	๑๔๕,๘๑๖.๖	๖๔.๖๕
งบดำเนินงาน	๑๘,๓๖๗.๕	๘.๑๔
งบลงทุน	๑๒,๐๗๘.๑	๕.๓๕
งบเงินอุดหนุน	๔๗,๓๘๓.๓	๒๐.๗๓
งบรายจ่ายอื่น	๑,๘๗๖.๓	๐.๘๐
รวม	๒๒๕,๕๒๘.๒	๑๐๐.๐๐

(ที่มา: สำนักงานงบประมาณสำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕: ๗๖)

หมายเหตุ :

งบบุคลากร รายจ่ายเพื่อการบริหารงานบุคคลภาครัฐ เช่น เงินเดือน ค่าจ้างประจำ ค่าจ้างชั่วคราว ค่าตอบแทนพนักงานราชการ

งบดำเนินงาน รายจ่ายเพื่อการบริหารและดำเนินงาน เช่น ค่าตอบแทน วัสดุ และสาธารณูปโภค

งบลงทุน รายจ่ายเพื่อการลงทุน เช่น ค่าครุภัณฑ์ ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง

งบเงินอุดหนุน รายจ่ายเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร เอกชน และนิติบุคคลต่างๆ ซึ่งจำแนกรายจ่ายเป็น งบบุคลากร งบดำเนินงาน และงบลงทุน

งบรายจ่ายอื่น รายจ่ายที่ไม่เข้าลักษณะงบรายจ่ายใด หรือสำนักงานงบประมาณกำหนดให้ใช้จ่ายจากงบรายจ่ายนี้ ซึ่งจำแนกรายจ่ายเป็น งบบุคลากร งบดำเนินงาน และงบลงทุน

ตาราง ข แสดงสัดส่วนการใช้จ่ายเงินงบประมาณ ของสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ของปีงบประมาณ ๒๕๕๕

หน่วย: ล้านบาท

ชื่อ โครงการ	งบบุคลากร	งบ ดำเนินงาน	งบลงทุน	งบอุดหนุน
๑ โครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก	-	๓๑.๕	-	-
๒ โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน	๓๑.๕	๕.๓	-	๑๘๔.๒
๓ โครงการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้	-	๓๕.๘	-	-
๔ โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านอาคารและสิ่งก่อสร้าง	-	-	๒,๕๕๑.๘	-
๕ โครงการหนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม	-	๑๖๒.๑	-	-
๖ โครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน	-	๒๕๐.๐	-	-
๗ โครงการติดตั้งคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตทุกโรงเรียน	-	-	๕๕๒.๘	-
๘ ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา	๑๕,๔๔๒.๐	๓๕๘.๑	-	๓๑๓.๘
๙ ผู้จบการศึกษาก่อนมัธยมศึกษา	๕๐,๖๕๓.๐	๔,๐๓๖.๘	-	๑๑,๑๓๓.๔
๑๐ ผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๒,๒๓๔.๘	๒๔๘.๓	-	๒,๕๘๕.๐
๑๑ เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาสมรรถภาพ	๔๘๕.๑	๖๔.๐	-	๒๕๕.๐
๑๒ เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	๔๓๑.๓	๒๓.๔	-	๓๓๑.๐
๑๓ โครงการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ	-	๒๔๕.๐	-	-
รวม	๑๑๕,๓๕๓.๓	๕,๕๐๐.๘	๓,๑๐๔.๖	๑๕,๓๒๒.๖
คิดเป็นร้อยละ	๘๓.๑	๓.๘	๒.๒	๑๐.๙

ตาราง ค แสดงสัดส่วนการใช้จ่ายเงินงบประมาณ ตัวอย่างมหาวิทยาลัย ที่ได้รับงบประมาณจาก
กระทรวงศึกษาธิการ
ของปีงบประมาณ ๒๕๔๕ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและศีลธรรม

หน่วย: ล้านบาท

	ชื่อมหาวิทยาลัย	งบประมาณรวมที่ ได้รับ	งบที่ใช้ไปด้าน ศิลปวัฒนธรรม	คิดเป็นร้อยละ
๑	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๔,๕๘๓.๑๐	๓.๐๖	๐.๐๗
๒	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	๒,๓๑๗.๔๐	๔.๖๘	๐.๑๗
๓	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	๒,๘๓๗.๕๐	๒.๐๖	๐.๐๗
๔	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒,๘๖๕.๓๐	๑.๓๕	๐.๐๕
๕	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๑,๓๓๘.๓๐	๐.๗๐	๐.๐๕
๖	มหาวิทยาลัยมหิดล	๖,๐๖๓.๖๐	๑.๒๒	๐.๐๒
๗	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	๕๕๓.๕๐	๑.๐๓	๐.๑๗
๘	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	๑,๐๑๕.๗๐	-	-
๙	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๑,๑๓๒.๐๐	๑.๘๐	๐.๑๕
๑๐	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	๒,๑๒๗.๔๐	๓.๔๓	๐.๑๖
๑๑	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	๖๔๔.๗๐	๑.๑๕	๐.๑๘

(ที่มาข้อมูล : www.bb.go.th)

จากตาราง ก-ข การใช้งบประมาณส่วนใหญ่ด้านบุคคลากร ๖๔.๖๕ % - ๘๓.๑๐ % และ
ลงทุนในวัสดุอุปกรณ์เป็นส่วนใหญ่ ไม่สอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๒๓
ว่า "...ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด..."

จากตาราง ค สถาบันอุดมศึกษา ขาดงบประมาณด้านการปลูกฝังคุณธรรมและ
จริยธรรมไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๘๑ ว่าด้วย "...ความรู้คู่คุณธรรม..."

ตาราง ง แสดงจำนวนผู้กู้เงินจำแนกตามระดับการศึกษา กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ปี

การศึกษา ๒๕๔๑ - ๒๕๔๕

หน่วย : คน

ระดับ การศึกษา/ ปีการศึกษา	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๔	๒๕๔๕ ^{1/}	รวม	ร้อยละ
ม.ปลาย สามัญ	๒๓๐,๔๖๕	๒๖๐,๕๔๑	๒๕๒,๑๔๒	๒๓๘,๗๕๔	๒๓๐,๕๕๗	๑,๒๑๒,๔๕๙	๒๘.๒๕
ม.ปลาย อาชีพ	๑๘๐,๖๗๖	๑๕๒,๕๒๓	๑๖๗,๔๖๒	๑๖๕,๑๘๔	๑๓๘,๔๔๒	๘๐๓,๒๘๗	๑๕.๑๓
อนุปริญญา	๑๔๖,๐๘๔	๑๗๕,๕๑๕	๑๘๖,๗๘๐	๑๕๗,๐๓๔	๑๘๑,๓๕๕	๘๔๖,๗๖๘	๑๖.๐๐
ปริญญาตรี	๑๘๗,๘๐๖	๒๕๐,๑๐๑	๒๕๑,๓๖๘	๓๓๕,๐๖๕	๓๕๕,๗๑๓	๑,๓๗๙,๐๕๓	๓๒.๑๒
อื่นๆ	๒,๐๑๘	๓,๑๘๘	๓,๒๓๘	๗,๕๗๔	๕,๖๒๑	๒๑,๖๓๙	๐.๔๕
รวม	๗๔๗,๐๔๕	๘๘๑,๘๖๘	๙๐๐,๙๘๐	๙๙๗,๖๕๕	๙๐๕,๓๒๗	๔,๘๓๓,๘๗๓	๑๐๐.๐๐

^{1/} ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ต.ค. ๔๕

(ที่มาข้อมูล : www.bb.go.th)

ตาราง จ แสดงจำนวนเงินจำแนกตามระดับการศึกษา กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ปีการศึกษา
๒๕๔๑ - ๒๕๔๕

หน่วย: ล้านบาท

ระดับ การศึกษา/ปี การศึกษา	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๔	๒๕๔๕ ^{1/}	รวม	ร้อยละ
ม.ปลาย สามัญ	๒,๔๘๕	๒,๖๕๐	๒,๒๐๓	๒,๕๖๕	๑,๖๖๗	๑๑,๕๖๐	๑๐.๔๑
ม.ปลาย อาชีพ	๓,๕๐๗	๓,๖๘๖	๒,๘๗๗	๓,๐๖๕	๒,๓๘๔	๑๕,๕๑๙	๑๓.๒๐
อนุปริญญา	๔,๑๗๘	๕,๐๕๔	๕,๒๑๐	๕,๖๖๗	๕,๔๗๗	๒๕,๖๑๖	๒๐.๔๒
ปริญญาตรี	๕,๑๘๖	๑๒,๑๖๕	๑๓,๖๘๑	๑๖,๖๔๖	๑๘,๐๒๗	๗๐,๐๐๕	๕๕.๐๖
อื่นๆ	๘๗	๑๕๗	๑๗๕	๔๗๘	๓๔๘	๑,๒๔๕	๐.๖๑
รวม	๑๖,๔๘๓	๒๓,๗๔๖	๒๔,๑๕๐	๒๘,๔๘๑	๒๘,๒๐๓	๑๒๔,๓๒๓	๑๐๐.๐๐

^{1/} ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ต.ค. ๔๕

จากตาราง ง และ จ แสดงให้เห็นความจริงแท้ว่าการศึกษาสรางให้คนเป็น “ทาส” มิใช่
เป็น “ไท” ระบบการศึกษาไทยไม่สามารถพึ่งตนเองได้ต้องพึ่งระบบทุนเป็นหลัก เป็นระบบ
การศึกษาที่ตายแล้วคือการศึกษาที่ไม่อยู่ในความเป็นจริงของชีวิต และในทรรศนะของ สุลักษณ์ ศิว
รักษ์ (๒๕๔๗ : ๗๗) ได้แสดงความคิดเห็นถึงปัญหาระบบการศึกษาไทยว่า “...นักศึกษามัว
แต่ใช้เวลาให้หมดไปกับค่าอาคาร ครูภัณฑ์ วิทยุภัณฑ์ และเงินเดือน ฯลฯ โดยที่นักบริหาร
การศึกษาก็มีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง หากไม่ก็สยบยอมกับนักการเมืองมากเกินไป...”

จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า ระบบการศึกษาไทยยังคงพึ่งพิงงบประมาณหลักสูตร
จากส่วนกลางเป็นหลัก กำหนดบทบาทเป้าหมายจากชนชั้นบนให้มีความรู้เหมือนกันทั่วประเทศ
ซึ่งความรู้ส่วนใหญ่ก็กำหนดทิศทางตามตะวันตกหาได้มีความรู้ที่เกิดขึ้นจากชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็น
หลัก และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทั่วโลกจะพบว่าคนไทยบริโภคนวัตกรรมสูงเป็นอันดับ ๕
ของโลก รวมความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งหมดกว่า ๕ แสนล้านบาทต่อปี (ที่มา: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, ๑๗ ม.ค ๒๕๔๕) การปฏิรูปการศึกษาโดยหลักใหญ่ หลักสำคัญ
ต้องมองเห็นปัญหาพื้นฐานของสังคมเป็นตัวตั้ง ปัญหาจริงคือเพื่อการวิ่งไล่ตามให้ทันต่อกระแส
โลกทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานของคนทั้งชาติ

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.๒๕๕๐ ซึ่งทรงพลังที่สุด และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ความโดยสังเขปที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและศาสนาว่า

“มาตรา ๔๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๔๓การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน....

มาตรา ๗๓ รัฐต้องให้ความสำคัญอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา ๘๑ รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด “ความรู้คู่คุณธรรม” จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้อง กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม.....

มาตรา ๒๘๕องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ...” (กวี รั้งสิวารักษ์, ๒๕๕๘ : ๒๖๖ – ๒๖๘)

เป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีการร่างข้อกำหนดเพื่อให้เกิดการคืนอำนาจการศึกษาให้กลับคืนสู่ท้องถิ่น (มาตรา ๔๓ และมาตรา ๒๘๕) พัฒนาคณะ ให้มีความรู้คู่คุณธรรม (มาตรา ๘๑) โดยให้ใช้หลักธรรมของศาสนาพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพชีวิต (มาตรา ๗๓) นอกจากนี้ยังให้มีการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาความรู้และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง (มาตรา ๔๒) กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ทรงอำนาจที่สุดนี้ ได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาของประเทศ ผ่านระบบการศึกษาที่ต้องการให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดบทบาทมากขึ้นในทุกมิติ แต่ในทางปฏิบัติมีความเป็นไปได้น้อยมากเพราะระบบการศึกษานี้ถูกยึดโยงไปด้วยโครงสร้างอำนาจและผลประโยชน์ในขณะทีหลายเรื่องก็ยังไม่มีการตอบสนองปัญหาต่างๆ ของประเทศว่าจะแก้ไขอย่างไร ไม่ว่าจะโดยการปฏิรูปการศึกษา หรือโดยการดำเนินการอื่นใดของรัฐ ยังไม่สามารถตอบคำถามกระตุ้นแสดงปัญหาการศึกษาของเยาวชน ที่ตั้งคำถามไว้ว่า

“...ทำไมเด็กของเราจำนวนมากที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารยังขาดโอกาสในการ
ได้รับการศึกษาที่ทัดเทียมกับเด็กในเมือง...”

“ทำไมเด็กของเราจำนวนมากยังเอาแต่เรียน เรียน เรียน จนหัวโต ตัวลีบ ต้องกวาด
วิชากันตั้งแต่อนุบาล ทำไมการแก้ไขวิธีสอบเข้ามหาวิทยาลัยของเราไม่ได้ผลสักที”

“ทำไมยาเสพติดแพร่ระบาดเข้าไปในโรงเรียนหนักขึ้นทุกวัน “โรงเรียนสีขาว”
กลายเป็นภาพความพยายามที่ฉาบฉวย”

“ทำไมเด็กจบการศึกษาชั้นมัธยมออกมาหางานทำไม่ได้ ต้องตะกายกันเข้า
สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจบออกมาก็มีโอกาสดกงานสูงเช่นกัน ทำไมโรงเรียนไม่สอนคนให้พร้อม
ทำงานในท้องถิ่น ไม่ต้องคิดเป็นลูกจ้างเขารำไป”

“ทำไมเด็กวัยรุ่นเราไม่รู้วิธีครองตน กลับตกเป็นเหยื่อแหล่งมอมเมาสารพัด
ประเภทจนเสียผู้เสียคนไปมากมาย ทำไมโรงเรียนไม่อาจเป็นแหล่งบ่มเพาะค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม
ให้แก่เด็กๆ ของเราได้...” ปัญหาความรุนแรงของครูก็มีไม่น้อยดังความตอนหนึ่งของสำนักงาน
ปฏิรูปการศึกษา (๒๕๔๔: ๑๐) ว่า

“...ครูจำนวนหนึ่งทอดทิ้งเด็ก ไม่สอนหนังสือ ไปขายเครื่องสำอาง ขาย
ประกัน...”

“...ครูจำนวนมากทำตัวเป็นหัวคะแนนให้นักการเมือง...หลายคนถูกยืมตัวไป
“ช่วยราชการ” ไม่ได้สอนหนังสือ...”

“...ครูหลายคนหากินกับเด็กในสารพัดรูปแบบ...”

หรือปัญหาการเรียนรู้อัน “ปิดตายทางปัญญา” ว่า

“หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนมีลักษณะที่เน้นการท่องจำอยู่มาก...”

“ระบบการศึกษาที่ “แพ็คดอก...”

“โรงเรียนสอนแต่ “ความรู้” โกลตัว” มากกว่า “ความรู้” ไกลตัว” ที่ทำให้ลูกชวานาทั้ง
นา ลูกชาวสวนทั้งสวน ...”

การปฏิรูปการศึกษาปัจจุบันจึงยังไม่สามารถตอบคำถามประชาชนส่วนใหญ่ได้
และ ประเวศ วะสี (๒๕๔๗: ๔) ได้แสดงทัศนะตอกย้ำต่อการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ว่า
“...ต้องขอประธาณโทษที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ในความเห็นผมไม่ใช่การปฏิรูป การปฏิรูปต้องแก้ปัญหา
บ้านเมืองได้...”

๔.๓ วิเคราะห์แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาตามหลักมรรค ๘ ในพระพุทธศาสนา

จากประวัติศาสตร์ความพยายามปฏิรูปการศึกษาไม่ประสบความสำเร็จก็น่าจะมาจากนักการศึกษาได้พยายามปฏิรูปการศึกษาไทยโดยมุ่งใช้ “อำนาจ” ในการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นความพยายามแก้ที่ปลายเหตุ โดยเฉพาะปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การแบ่งเขตการศึกษา มาตรฐานการศึกษาเชิงปริมาณ อุปกรณ์ ครู อำนาจ งบประมาณ ฯ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ที่อยู่บนรากฐานความเคยชินมาเป็นเวลานานย่อมยากต่อการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าสามารถใช้อำนาจต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นได้แต่ไม่ยั่งยืน กระแสต่อต้านย่อมรุนแรง จึงไม่บรรลุผลเท่าที่ควร สาเหตุหลักคือไม่ความสามารถเข้าถึงต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหา ดังคำตรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นเจ้าใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีจิตใจเสียหยาแล้ว จะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามเขาไป...”

การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องการเวลาในบ่มเพาะ ความเข้าใจ มโนกรรม ทศนคติ ค่านิยม หรือความคิด ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สังคมไทยมีผู้นับถือพุทธศาสนามากกว่า ๘๐ % การให้ความรู้อย่างถูกต้องอย่างมีสัมมาทิฐิ ดังที่กล่าวมาแล้ว การปฏิรูปการศึกษาเพื่อลูก หลาน ของสังคม ชุมชน ท้องถิ่น อันเป็นที่รักของตน การผลักดันให้มีเวทีแสดงความคิดเห็นร่วม ในที่สุดความคิด ย่อมตกผลึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น แม้ไม่ดีที่สุดแต่เป็นการเริ่มต้นที่เหมาะสมกับชุมชน สังคมนั้น เป็นความหลากหลาย เป็นการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง มิใช่ความต้องการอย่างนั้น อย่างนี้ของผู้มีอำนาจ แต่เป็นความต้องการของสังคมฐานล่าง ผู้ควบคุมส่วนกลางเป็นเพียงกำกับ ไม่ให้ออกนอกกรอบเกินเลยไปเท่านั้น

การปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธศาสนานั้น จึงเป็นหลักการอิสรภาพ เสรีภาพที่สุด เป็นศาสตร์การปกครองสูงที่สุดคือการปกครองโดยไม่ปกครอง เป็นการปกครองโดยตนเอง เพื่อตนเอง เมื่อตนสามารถปกครองตนได้ดีแล้ว ก็จะขยายวงบอกสอนต่อด้วย สติ และปัญญา ความสามารถนั้นๆ เพราะฉะนั้นนักการปฏิรูปทั้งหลายควรหันมาใส่ใจ หุตุการกำหนดวิถีความ เจริญดังที่ตนปรารถนาลง เงี่ยหูฟังความต้องการที่แท้จริงของสังคมนั้นๆด้วยความเคารพในความแตกต่าง หากความต้องการเพียงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ปลูกฝังลูกหลานให้ห่างไกลอบายมุข สามารถพึ่งตนเองได้ เข้าใจถึงธรรมชาติท้องถิ่น อ่านพูดเขียนภาษาไทยได้ ไม่เป็นภาระของสังคม และเหตุไฉนจึงต้องบังคับให้เรียนอย่างนั้นอย่างนี้ จึงชวนให้ลึกลับคิดว่าปัญหาที่แท้จริงอยู่ที่ ระบบ ครู เด็ก หรือ นักวิชาการปฏิรูปการศึกษา ?

หลักการวิเคราะห์สัมมาทิฐิในการปฏิรูปการศึกษาไทยดังนี้

๑. การศึกษาไทย สร้างปรัชญาคุณค่าด้านการต่อสู้เพื่อแข่งขัน หรือเพื่อการ เสียสละ เสียสละเป็นความดี หรือความซื่อ การศึกษาที่ทำอยู่เป็นการสร้างความเห็นแก่ตัว หรือลด

๒. รูปแบบหรือขบวนการจัดการศึกษาไทยเป็นไปเพื่อ ความสงบ สัมครสมาน สามัคคี สามารถพึ่งตนเอง และเป็นที่ยังให้กับสังคม การศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม ท้องถิ่น ใกล้ตัวหรือไม่ หรือทำการศึกษาเพื่อท่องจำตำรา ยึดตำรา ให้เหมือนกันทั้งประเทศ การศึกษาในห้องเรียนเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง เป็น “ยัญพิธี” ยัญพิธีที่ต้องเข้าใจ สาระ เป้าหมาย ของ การศึกษา เพื่อตอบสนองต่อรัฐ ตอบสนองต่อภาคอุตสาหกรรม ตอบสนองต่อระบบทุน ตอบสนอง ต่อความเจริญของประเทศหรือตอบสนองต่อความเป็นมนุษย์ สังคม ชุมชนที่สมบูรณ์เป็นหลัก

๓. มนุษย์มีความสัมพันธ์ ระหว่างกัน มีเครื่องหมาย หรือ พฤติกรรมระหว่าง มนุษย์เป็นความหมายของการมีอารยธรรม อารยธรรมของผู้มีความเจริญใช้สื่อกลางเป็นสิ่ง แลกเปลี่ยนคือ “น้ำใจ” ปัจจุบันคุณค่า ในความหมายของการเป็นมนุษย์ลดลง “เงิน” เป็น เครื่องหมายของการมีอารยธรรมสูงสุด “เงิน” จึงเป็นตัวแทนของสัญลักษณ์เครื่องหมายในการ “สังเวทรวงสว่าง” แลกเปลี่ยน การเช่น สังเวทรวงสว่างในยุคสมัยโบราณ ใช้ คน สัตว์ เป็นตัวแทน ของการแลกเปลี่ยนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันการศึกษาไทยใช้ “เงิน” เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ สิ่ง ตอบแทน ต่อการ ได้มาซึ่งความรู้ เพื่อนำไปแสวงหา อำนาจ ลาภ และยศ ผู้มี “เงิน” จึงสามารถเข้าถึง ความรู้ ได้ง่ายกว่า ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นทางสังคมจึงสูงขึ้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่รัฐต้องจัดให้ ประชาชนโน้มเอียงไปในทาง “ฟรี” อย่างทั่วถึง จึงจะเป็นการยกคนขึ้นทั้งแผ่นดิน ดังประเวศ วัชรี กล่าวไว้ว่า “**Education for All and All for Education**”

๔. ธรรมชาติ มีกฎเกณฑ์หลักอยู่ ๒ ลักษณะคือ ความจริงที่สัมผัสได้เราเรียกว่า “กฎวิทยาศาสตร์” และความจริงที่เป็นสัจจะเราเรียกว่า “กฎแห่งกรรม” การศึกษาปัจจุบันมุ่งเน้น การเรียนรู้กฎธรรมชาติแบบวิทยาศาสตร์ เพื่อแสวงหาการกอบโกยกักตุนสะสมทรัพย์ากรมาเป็น ของตนให้มากที่สุด ที่มนุษย์แสดงออกถึงความประสบความสำเร็จในชีวิตหน้าที่การงาน และจะ ได้รับความชื่นชมนิยมมีเกียรติยศ จากคนในสังคม ส่วนการศึกษาอีกแง่มุมหนึ่งที่เป็นความจริงที่ไม่ อาจจะไปปฏิเสธได้คือ กฎแห่งกรรม ดังคำตรัสในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ ข้อ ๕๗ หน้า ๘๒ ว่า

“ ควรพิจารณาเนืองๆว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็น คำเน็ด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับ

๕. ผลของผู้ได้รับการศึกษา ที่เรียกว่าผู้มีการศึกษาผ่านมาตรฐานการศึกษา อย่างมีสัมมาทิฐิ ย่อมแสดงได้ถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างน้อยในหลักการมีศีล ๕ ละอบายมุข จัดเป็นการเปลี่ยนแปลง “โลกนี้” ไปสู่ “โลกหน้า” โลกนี้ โลกหน้า ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้เป็นเบื้องต้น

๖. การปลูกฝัง ทศนคติ ค่านิยม หรือมโนกรรม ได้อย่างมีสัมมาทิฐิ จะต้องมิครุ มิอาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างถูกต้อง ทำหน้าที่เป็น “บิดา” “มารดา” ใจที่สัมผัสได้ ถึง กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม ย่อมซึมซับไว้เป็นตัวอย่าง

๗. การปฏิรูปการศึกษาไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ว่า ทำอย่างไร การศึกษาไทยจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ได้ ใ้มนุษย์สามารถควบคุมตนเองได้ มากเท่าไร ย่อมเป็นผลดีต่อส่วนรวมมากเท่านั้นมีเป้าหมาย มีปรัชญาการศึกษาเป็นของตนเอง สร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสบริโภคนิยม เป็นการสร้างตัวตนของ “สมณพราหมณ์ทั้งหลาย” ดังนี้แล้วจึงเรียกว่า การปฏิรูปการศึกษาจะมี ผลต่อสังคมอย่างแท้จริง

หลักสัมมาทิฐิข้างต้นเป็นองค์ประกอบในการวัดมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งว่า เป็นไปเพื่อการยืนยันความเจริญตามทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ซึ่งมีสัมมาทิฐิ ๑๐ เป็นประธานของการปฏิบัติมรรคทั้ง ๘ เมื่อได้เข้าใจ มีทศนคติ ความคิดถูกต้องดีแล้ว หรือมีมโนกรรม เป็นสัมมา การดำเนินชีวิตจึงเป็นไปเพื่อฝึกฝน สัมมาสังกัปปะ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา คือมีพฤติกรรมในกรอบของศีล มีอาชีพการงานประจำเป็น สัมมาอาชีพ มีความเพียรพยายามในการกระทำนั้นให้บรรลุผลเป็น สัมมาวาชามะ มีความระลึบทบทวนอยู่เสมอเป็น สัมมาสติ จนกระทั่งจิต และพฤติกรรมทั้งหลายมีความตั้งมั่นแข็งแรงเรียกว่า สัมมาสมาธิ

จนกระทั่งสามารถปลูกฝังใ้มนุษย์มีคุณลักษณะมีคุณธรรม ๗ ประการตามหลัก พุทธศาสนา ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ก็จะสงบร่มเย็นมีความเจริญเป็นอารยะธรรมสูงที่สุดทั้งด้าน นามธรรม และรูปธรรม จนสามารถเป็นตัวอย่างที่งดงามนี้ให้สังคมโลก ความสมบูรณ์นี้จะนำพาให้ ประเทศชาติมีชื่อเสียงไปทั่วโลก เศรษฐกิจการท่องเที่ยว การผลิตที่มีธรรมาภิบาล การค้าขายที่ไม่ เอารัดเอาเปรียบ จะทำให้ประเทศไทยก้าวล้ำหน้าเหนือกว่าประเทศใดๆ ในโลก

เมื่อก่อนนี้โลกมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอารยธรรม ไม่มีภูมิภาคภูมิปัญญาใดภูมิปัญญาเดียวที่มีอิทธิพลหรือครอบงำโลกทั้งหมด แต่ภาพนี้ได้เปลี่ยนไปเริ่มต้นเมื่อประมาณ ๔๐๐ ปีที่แล้ว เมื่อวิถีทางวิทยาศาสตร์แบบปัจจุบันเริ่มต้นในยุโรป ความรู้ทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่พลังอำนาจอันใหญ่โตที่มนุษย์ไม่เคยมีมาก่อน เช่น อำนาจการเดินทางที่จะไปได้ทั่วโลก อำนาจปืนอันร้ายแรง และอำนาจการผลิตทางอุตสาหกรรม อำนาจอันใหญ่โตนี้กระทบกระเทือนและครอบงำไปทั่วโลก

นอกจากอำนาจดังกล่าว วิทยาศาสตร์ยังทำให้เกิดวิถีคิดหรือทิวทัศน์ใหม่ กล่าวคือ วิทยาศาสตร์เน้นที่การชั่งตวงวัดได้แม่นยำ ซึ่งมีข้อดีเป็นอย่างมากที่เป็นคุณค่าที่เชิดชูกันทั่วไป แต่ในขณะเดียวกันเกิดสิ่งตามมาอันหลีกเลี่ยงไม่พ้น ซึ่งฉกรรจ์มาก กล่าวคือสิ่งที่วัดได้แม่นยำคือวัตถุหรือรูปธรรม ส่วนนามธรรมคือจิต และจิตวิญญาณหรือคุณค่านั้นวัดได้ไม่แม่นยำ วิทยาศาสตร์จึงจำกัดตัวเองอยู่กับวัตถุ ปฏิเสธหรือทำเสมือนว่าจิตและจิตวิญญาณไม่มี ทำให้โลกเอียง คือเอียงไปทางวัตถุ ทอดทิ้งด้านจิตใจและจิตวิญญาณ นี่คือการคิดแบบแยกส่วนระดับมหภาค คือแยกมาสนใจวัตถุ ทอดทิ้งจิต

...เมื่อภูมิภาคปัญญาตะวันตกเอียงข้างสู่วัตถุนิยม และทอดทิ้งมิติทางจิตวิญญาณหรือคุณค่า ประกอบกับอำนาจใหม่ที่เกิดจากเทคโนโลยี ภูมิภาคปัญญาตะวันตกจึงทำให้โลกจืดเคืองใหญ่เป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาหรือความก้าวหน้า...

เหล่านี้สะท้อนแนวคิดที่เปลี่ยนไปที่ถือว่า ความโลภและการหาเงินมากมายเป็นคุณค่า ซึ่งเป็นการตรงกันข้ามกับคำสอนของศาสนาทุกศาสนาที่สอนให้ลดละความโลภ เพราะทำให้ตนเองเดือดร้อนและคนอื่นเดือดร้อนแต่ภูมิภาคปัญญาตะวันตกกลับส่งเสริมความโลภ เห็นความโลภทำให้เกิดความเจริญ หรือความก้าวหน้า โดยคิดเห็นว่าความก้าวหน้าที่กับความเจริญคือเรื่องเดียวกัน

เมื่อโลกจืดถูกปลดปล่อยหรือยอมรับว่ามีคุณค่าแล้ว ชาวยุโรปก็ขาดความยับยั้ง ใช้อำนาจเรือปืนเข้ายึดบ้านเล็กเมืองใหญ่ไปทั่วโลก ทั้งในอาฟริกา อเมริกาใต้ และเอเชีย เพื่อโยกย้ายทรัพยากรของชาวพื้นเมืองไปเพิ่มพูนการบริโภคของตน...

โลกจืดและการแสวงหาทรัพยากรมาบริโภคขนานใหญ่ ทำให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ คือวิถีบริโภคนิยม (Consumerism) วิถีบริโภคนิยมได้สร้างโครงสร้างและพฤติกรรมเพื่อการบริโภคไว้วางเป็นระบบโลก ระบบบริโภคนิยมกลายเป็นโครงสร้างถาวรของโลกที่ถอนตัวไม่ได้...

มาบัดนี้ เมื่อสงครามแย่งดินแดนเป็นเรื่องล้าสมัย ประเทศที่แข็งแกร่งกว่ายังพยายามสูบทรัพยากรจากประเทศที่อ่อนแอกว่าในรูปที่เปลี่ยนไป คือพยายามสถาปนา “ระบบโลก” ให้เป็นระบบเดียวกัน อันหมายถึง “ระบบการค้าเสรี” และ “ระบบการเงินเสรี” ขก้องว่าการค้าเสรี และ

ในระบบโลกที่เชื่อมโยงกัน อันการเคลื่อนไหวของเงินมีอัตราความเร็วเท่ากับแสง โดยผ่านคำสั่งทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีลอจกริตเป็นแรงขับเคลื่อน จึงสามารถเกิดความโกลาหลขึ้นที่นั่นที่นี่ย่างทันทีทันใด อย่างคาดเดาล่วงหน้าไม่ได้ (Unpredictability)...

ภูมิปัญญาใดภูมิปัญญาหนึ่งจะทำให้เกิดอารยธรรมขึ้นยุคสมัยหนึ่ง เมื่อยุคสมัยนั้นๆ สะสมปัญหามากขึ้นๆจนไปไม่ไหว ก็สิ้นยุคภูมิปัญญาและอารยธรรมของยุคนั้น เกิดภูมิปัญญาใหม่ และอารยธรรมใหม่ ภูมิปัญญาตะวันตกทำให้เกิดอารยธรรมปัจจุบันเป็นเวลาประมาณ ๔๐๐ ปี วิฤตการณ์ของมนุษย์ในปัจจุบันบ่งชี้ว่า กำลังจะหมดยุคภูมิปัญญานี้แล้ว...

(ประเวศ วะสี, ๒๕๔๒: ๑๐๐-๑๐๕)

ปัจจุบันนี้จึงได้เกิดโครงสร้างแห่งการขัดแย้งภายในสังคมไทยอันเนื่องมาจากแนวความคิดสองกระแสคือ

๑. การคล้อยตามกระแสความนิยมของอารยธรรมโลก เรียกว่า กระแสทุนนิยม บริโภคนิยม หรือกระแสโลกาภิวัตน์ตามข้างต้น

๒. กระแสพระราชดำริของในหลวงที่พระองค์เข้าถึงประชาชนมากกว่า ๖๐ ปี ให้ความสำคัญในหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถพึ่งตนเองได้เป็นพื้นฐาน

เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ปะทะเข้ากับกระแสพระราชดำริในหลวงทำให้เกิดการแบ่งขั้วการเมืองออกเป็นสองฝ่าย เนื่องเพราะกว่า ๑๐๐ ปีที่สังคมไทยคล้อยตามกระแสโลกาภิวัตน์ เน้นความเจริญทางการแข่งขัน และแสวงหาความเจริญทางด้านวัตถุเป็นหลัก ละเลยจิตวิญญาณ ทำให้สังคมไทยอ่อนแอ พอกพูนหนี้สินทั้งรากหญ้าและหนี้สาธารณะ ความจำเป็นที่จะต้องเร่งกอบกู้สถานการณ์บ้านเมืองให้มีความรู้ ความเข้าใจทั้งด้าน กระแสความนิยมของอารยธรรมโลกและกระแสพระราชดำริของในหลวง เพื่อเสริมสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในสังคม สิ่งใดมีมากเกินไปถึงจุดโต่งก็จะนำความเสียหายมาสู่ประเทศชาติ สิ่งใดขาดแคลนให้เร่งผลิตสร้างขึ้นให้เกิดความสมดุลนี้เรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” นับว่าเป็นบุญอย่างสูงสุดของประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงออกมาเตือนสติคนไทยทั้งประเทศให้มีเป้าหมายเศรษฐกิจเพื่อสร้างความสมดุลพึ่งตนเองได้ กระแสพระราชดำริครั้งนี้เปรียบเสมือน เข็มทิศนำทางหรือทิศทางปรัชญาการพัฒนาระดับชาติในทุกมิติที่สมควรปฏิรูปให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาไทยตามหลักพุทธศาสนา หรือหลักศาสนาอื่นตามท้องถิ่นนั้นๆที่นับถือ เพื่อการวางรากฐานใหม่ของสังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

๔.๔ วิเคราะห์วัตถุประสงค์การศึกษาไทยในอดีต-ปัจจุบัน

การศึกษาในอดีตเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่องเฉพาะกิจเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้นแต่อาจก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาว การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องค้นหาความหมายแท้จริงของการศึกษาว่าเป็นไปเพื่อสิ่งใด การปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นการวางรากฐานการศึกษาในระยะยาว ดังความตอนหนึ่งของท่านพุทธทาสได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจว่า

“การศึกษา อย่างที่เรียกว่าเจริญก้าวหน้า ที่จัดกันอยู่ในเวลานี้ทั่วไปทั้งโลกนี้ มีอะไรที่ดีขึ้นบ้าง? มันมีแต่พอกพูนความเห็นแก่ตัว ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัวลึกลง ยิ่งฉลาดมากขึ้นไปอีก ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้นไปอีก ยิ่งให้ฉลาดแต่เด็กๆ ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวไปตั้งแต่เด็กๆ เห็นแก่ตัวอย่างลึกลับซับซ้อน อย่างที่ตัวเองก็ไม่รู้สึกตัว ว่าตัวเองนี้เห็นแก่ตัว ฉะนั้นการที่จะจัดการศึกษาแบบนี้ อย่างในโลกปัจจุบันนี้ให้มากขึ้นสักเท่าไร ก็ยิ่งทำให้โลกนี้เป็นโลกของบุคคลผู้เห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่านั้น จะยิ่งเพิ่มจำนวนโรงเรียน จำนวนวิทยาลัย มหาวิทยาลัยให้มากขึ้นสักเท่าไร ก็เท่ากับยังเป็นการเพิ่มให้โลกนี้มีความเห็นแก่ตัว อย่างละเอียดลึกลง ซับซ้อนมากมาย วิจิตรพิสดารมากขึ้นเท่านั้น เพราะว่าไม่มีการศึกษาตามแบบพระพุทธเจ้า เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวคือการศึกษาที่ทำลายความเห็นแก่ตัว

เอาการศึกษาตามแบบของพระพุทธเจ้าคือศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์อันถูกต้องของมนุษย์ชาติ คือเย็นเป็นนิพพาน เอาการศึกษาชนิดนั้นมาใส่ให้แก่มนุษย์ เปลี่ยนระบบการศึกษาในโลกนี้กันเสียใหม่ อย่างกับว่าหน้ามือเป็นหลังมือ คือ การศึกษาหลักให้เป็นการศึกษาของคนในสมัยปัจจุบัน อย่าให้มันไปรู้ในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องรู้ จนเพื่อเหลือจะเพื่อ นี้รู้จนไม่รู้จะรู้อย่างไรกันแล้ว แต่ก็ไม่มีสันติภาพให้แก่สังคมได้แม้แต่นิดเดียวแล้วก็ไม่สร้างสันติสุข

การศึกษาเวลานี้ มันไปตามกันของวัตถุนิยม คือหลงไหลในความสนุกสนานเฮี้อร่อยทางเนื้อหนัง การศึกษามันตกเป็นทาสของวัตถุนิยม ศาสนาก็ไม่มีที่สำหรับจะเข้ามาอยู่ในการศึกษา... ไม่ได้กล่าวเฉพาะประเทศไทยเรา หรือเฉพาะประเทศไหนกล่าวได้ว่าทั้งโลกสำหรับประเทศไทยนั้นไม่ต้องกล่าวก็ได้เพราะว่ามันไปตามกันประเทศอื่นที่ใหญ่โตที่นำหน้า...

โดยไม่ดูให้คิดว่า ความเจริญชนิดไหนเป็นไปเพื่อความวิเศษ หรือว่าความเจริญแบบไหนเป็นไปเพื่อความเจริญโดยแท้จริง นี่ไปปรับการศึกษาแบบใหม่ มาจากประเทศอื่นที่กันเอาเรื่องศาสนาออกไปเสียจากการศึกษา

การศึกษาของเรามันยุ่งกันแต่เรื่องเนื้อหนัง ให้หาความสุขสนุกสนานเฮี้อร่อยทางเนื้อหนัง เพราะฉะนั้นการศึกษาเดี๋ยวนี้คือ อาชีพ วิชาชีพ หรือการกระทำที่ให้ได้มาซึ่งอำนาจหรือกำลัง ที่จะประกอบอาชีพคือ หาเงินให้มากที่สุด เพราะฉะนั้นมันจะไปเรียนได้เท่าไร จะสอบไล่ได้ปริญญาจะเป็นหางมาอย่างไรหรืออะไรก็สุดแท้ มันตกอยู่ใต้อำนาจของวัตถุนิยมทั้งนั้น

เดี๋ยวนี้เราควบคุมการศึกษาไม่อยู่ เราไม่สามารถควบคุมการศึกษาเลย ไม่มีใครสามารถควบคุมการศึกษาได้ เพราะว่าจิตใจมันพ่ายแพ้แก่ปีศาจแห่งวัตถุนิยมแล้ว ปีศาจแห่งวัตถุนิยมพาจิตใจไปเสียแล้ว แล้วจะมีอะไรที่โหนมาด้าน หรือมาควบคุมการศึกษา

นี่เอามาพูดกันตรงๆง่ายๆ ก็ว่า เดี่ยวนี้เราอยู่ในสภาพที่กล่าวได้ว่า จัดการศึกษาไม่เป็น จัดการศึกษาไม่ถูกต้อง จัดการศึกษาย่างงโง่เขลาอย่างหลับหูหลับตาทั้งโลก เข้าไปหาเหว คือความวิเศษของมนุษย์ คือจัดการศึกษาไม่ยอมให้ศาสนาหรือพระธรรม เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงการของการศึกษา ขจัดออกไปเสียในวงการการศึกษา

ท่านพุทธทาสได้พิจารณาความผิดพลาดด้านจัดการศึกษา ดังนี้

๑. การศึกษามันตกไปเป็นทาส ตกไปเป็นเครื่องมือของการเมือง ฉะนั้นการศึกษาไม่เป็นอิสระมันก็ต้องแล้วแต่การเมือง เมื่อการเมืองทำไปด้วยกิเลส การศึกษาก็เลยเป็นบริวาร ที่จะสนองความต้องการของกิเลส การศึกษาของเราจึงมีลักษณะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส แม้ว่าเพื่ออาชีพ เพื่อวิชาชีพ เพื่อคนจะอยู่รอดได้นี้ มันมีจุดหวังมุ่งหมายอยู่ที่เรื่องทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องอิสรภาพของมนุษย์

๒. การศึกษาในปัจจุบันนี้ ไม่ได้สอนกันให้รู้ว่า คนเราก็คงเกิดมาทำไม ? ในด้านจิตใจ

๓. การเรียนสมัยนี้ให้เรียนมาก แต่แล้วไม่เป็นไปเพื่อสันติภาพ

๔. การเรียนหรือการสั่งสอนอบรม มันมีแต่การทำให้เห็นแก่ตัวจัด เพราะมันยุกันตลอดเวลาในการศึกษานั้น ให้เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่โรงเรียนของตัวเอง

๕. ไม่มีการสั่งสอนเรื่องกตัญญูกตเวที

๖. การศึกษาทำให้คนหลงในประชาธิปไตย ประชาธิปไตยที่ไม่มีขอบเขต ประชาธิปไตยที่ไม่มีการบังคับตัวเอง ประชาธิปไตยของกิเลสที่มันจะทำตามใจตัวมันเอง

๗. การศึกษา ให้ความลุ่มหลงในความเป็นอนาจาร ติความไม่ถูกต้อง อย่างไม่ไหนอนาจาร หรืออย่างไม่ไหนไม่อนาจาร

๘. ไม่เอาเรื่องศาสนาโดยแท้จริง เรื่องจริยธรรมโดยแท้จริงใส่ลงไปเป็นหลักสูตรการศึกษา

๙. เดี่ยวนี้การศึกษานี้มันมีเหตุผลเป็นอย่างอื่น คือไม่ยอมรับว่า การศึกษานี้มันมีรกราก รากฐาน ยอดสุดของมันก็ตาม อยู่ที่วิญญาณของศาสนา ศาสนามีความมุ่งหมายอย่างไร เจตนาอย่างไร เรียกว่าวิญญาณของศาสนามีอยู่อย่างไร อันนั้นแหละคือรากฐานของการศึกษาและเป็นยอดสุดของการศึกษา ศาสนามีวิญญาณมีหัวใจอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว คือมันเริ่มต้นด้วยความไม่เห็นแก่ตัว แล้วไม่เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นๆ จนกระทั่งไม่เห็นแก่ตัวเลย เป็นสุภาพบุรุษแท้จริง อย่างนี้

๑๐. เดียวนี้การศึกษานี้กลายเป็นการค้าหรืออาชีพไปแล้ว การศึกษาแต่ก่อนนี้เป็นเรื่องการยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้น

๑๑. การศึกษาฝ่ายศาสนาเลยไปตามก้นการศึกษาของฝ่ายชาวบ้าน นี่คือความวินาศถึงที่สุด ทำยที่สุดท่านพุทธทาสสรุปการศึกษาในยุคปัจจุบันว่า

“ การศึกษากำลังตามๆหลังกันไป เรียกว่าตามก้นกันไป จนชาติใดประเทศใดเป็นมหาอำนาจกำลังรวย กำลังมีอำนาจ กำลังมีความเอรีดอ้อยทางเนื้อทางหนังอย่างเทวดา กำลังก้าวหน้าและได้เปรียบ แล้วชาติเล็กๆก็ตามก้น เพื่อว่าจะได้สิ่งเหล่านั้นนั่นเอง จะได้รวย จะได้มีอำนาจ จะได้มีความอ้อย จะได้ก้าวหน้า จะได้เอาเปรียบ ฉะนั้นการศึกษามันจึงตามก้น หรือตามหางก้นได้ง่าย เพราะว่าคนมันตกอยู่ใต้วิสัยของกิเลสเสียแล้ว การศึกษาของเรากำลังพังทลายเพราะไปตามก้นพวกวัตถุนิยม ออกอาละวาดเพื่อหาประโยชน์ทางเนื้อทางหนัง และกำลังจะล้มละลาย ควรจะรีบกลับตัวให้ทันท่วงที จึงเรียกว่าเป็นประเทศพุทธบริษัท มีพลเมืองเป็นพุทธบริษัทเป็นอยู่ด้วยธรรม ประกอบอยู่ด้วยธรรม หวังที่จะได้พึงธรรมนี้เป็นเครื่องคุ้มครอง...”

ปัญหาหรือโจทย์ที่แท้จริงของการศึกษาเท่าที่ได้ศึกษามีความหมายตรงตามความหมายของท่านพุทธทาสที่อาจกล่าวได้ว่า “ ความเห็นแก่ตัว” เป็นสาเหตุหลัก (สมุทัย) แห่งของปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมมนุษย์ เพราะฉะนั้นการที่จะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น จึงมีความหมายว่าทำอะไรจึงจะสามารถลดความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ได้ การศึกษาต้องมีหน้าที่หลักคือให้ การปลูกฝัง อบรม สั่งสอน เพื่อให้มนุษย์สามารถควบคุมตนเองได้ โดยต้องมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้มีทั้ง “ความรู้และคุณธรรม” หรือให้มี “ คุณธรรมเพื่อกำกับความรู้” จากการศึกษาค้นคว้าในพระไตรปิฎก และแนวคิดปราชญ์เมืองไทยที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างหลากหลายแล้วนั้น เช่นท่านพุทธทาส ท่านพระธรรมปิฎก อาจารย์ประเวศ วะสี ส.ศิวัรักษ์ ฯลฯ ที่แสดงมา จึงได้เห็นภาพรวมของการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาสรุปได้ ดังนี้

- ๑) หลักการ ยังคงยึดติดกับโครงสร้างอำนาจ และผู้นำ เดินตามกระแสโลกาภิวัตน์
- ๒) วิธีการเปลี่ยนแปลงจากบนสู่ล่างถ่ายทอดความรู้จากนอกมาสู่ในประเทศ
- ๓) เป้าหมายการศึกษาที่ตอบสนองสู่ความเจริญทางวัตถุโดยส่วนใหญ่เพื่อการอาชีพ
- ๔) ผลสำเร็จวัดผลสำเร็จการศึกษาด้วยมาตรฐานการศึกษาในเชิงปริมาณ

๔.๕ สรุปการปฏิรูปการศึกษาตามหลักมรรคมืองค์ ๘

ผู้วิจัยเห็นว่า การปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธศาสนา โดยใช้หลักมรรคมืองค์ ๘ จะสามารถแก้ไขปัญหามืองค์ได้ เนื่องจากมรรคมืองค์ ๘ ประกอบไปด้วย

๔.๕.๑) หลักการ ยึดหลักธรรมเป็นอำนาจ ผสมผสานทั้งแนวทางอัตตชาธิปไตยและโลกาธิปไตยคือมีธรรมาธิปไตยเป็นบทกำกับ ดำเนินตามกระแสพระราชดำรัสแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันมีรากฐานสำคัญตามหลักพุทธศาสนา

๔.๕.๒) วิธีการ การเปลี่ยนแปลงต้องเริ่มต้นจากฐาน ความคิด หรือมโนกรรม ให้มีสัมมาทิฐิใกล้เคียงกันของคนทั้งประเทศเสียก่อน และจากงานวิจัยของ สุชาดา จักรพิสุทธิ์และคณะ (๒๕๔๘: ๑๐๐-๑๐๔) สรุปข้อมูลไว้ว่า ความรู้หรือการศึกษาของชุมชน ซึ่งเป็นฐานของการศึกษาทางเลือกและเป็นภาคความรู้ขนาดใหญ่ถึง ๘๐ % และความรู้โดยสถาบันการศึกษามีอยู่เพียง ๒๐% จึงน่าเป็นห่วงว่าความรู้ในส่วนของชุมชนที่มีมากกว่าความรู้ในระบบทางการ กลับมิได้มีกลไกหรือนโยบายและทรัพยากรมารองรับ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นต้องทำทั้งด้านโครงสร้างและปลดปล่อยการเรียนรู้ให้มีอิสระอย่างแท้จริง

๔.๕.๓) เป้าหมาย ควรยกระดับความหมายของการศึกษาให้มี “คุณธรรมนำความรู้” “คุณธรรมกำกับความรู้” หรือ “ความรู้คู่คุณธรรม” เพื่อการมีสัมมาอาชีพตามหลักพุทธศาสนา ดังในอนุตตรียสูตร (อัง.นิกก. ๒๒/๓๐/๔๗๑) ที่ตรัสเกี่ยวกับการศึกษาไว้ที่น่าสนใจว่า

“บุคคลบางคนในโลกนี้ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช้างบ้าง ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับม้าบ้าง ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับธนูบ้าง ศึกษาศิลปะเกี่ยวกับดาบบ้าง ศึกษาศิลปะชั้นสูงชั้นต่ำบ้าง หรือศึกษาศิลปะจากสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิดปฏิบัติผิดบ้าง ภิกษุทั้งหลาย การศึกษานั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าการศึกษานี้ยังเป็นการศึกษาที่เลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่อริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

ส่วนบุคคลใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น บรรลุที่สุด มีความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ศึกษาอริสยบ้าง ศึกษาอริจิตบ้าง ศึกษาอริปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ การศึกษานี้ของบุคคลนั้นเป็นการศึกษาที่ขอดีเยี่ยมกว่าการศึกษาทั้งหลาย เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโศกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน”

การที่บุคคลมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น บรรลุที่สุด มีความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ศึกษาอริสยบ้าง ศึกษาอริจิตบ้าง ศึกษาอริปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ นี้เรียกว่า สิกขา

“ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการนี้ อะไรบ้างคือ

๑. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “ขอความสรรเสริญ จงมาถึงเรา” พึงรักษาศีล

๒. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “ขอ โภคสมบัติทั้งหลาย จงเกิดขึ้นแก่เรา” พึงรักษาศีล

๓. เมื่อปรารถนาความสุขว่า “หลังจากตายแล้ว เราจะไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์” พึงรักษาศีล ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการนี้แล พึงรักษาศีล”

กล่าวคือกระบวนการศึกษาและเป้าหมายการศึกษาโดยทั่วไปในสังคมปัจจุบันทั้งโลก ในขณะนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่ายังเป็นการศึกษาที่เลว ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง พุทธศาสนิกชนและนักการศึกษาทั้งหลายเมื่อได้ ทบทวนความหมายนี้ ก็ควรจะต้องปฏิรูปการศึกษาให้มีความโน้มเอียงเข้าหาความจริงตามสัจจะให้ได้มากที่สุด ความจริงที่มนุษย์ทุกคนแสวงหาคือ “ความสุข” ของตนและสังคมโดยรอบ การศึกษา เรียนรู้ตามหลักศาสนาทำให้มนุษย์รู้ว่า “ความสุข” ที่ดีที่สุด สูงสุดคืออย่างไร ทำให้มนุษย์เข้าใจตนเองเสียก่อนแล้วจึงเลือกหาแนวทางให้พอเหมาะแก่ตนเองในที่สุด การยกระดับเป้าหมายของการศึกษาจึงเป็นกรอบของการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญที่สุด

๔.๕.๔) ผลสำเร็จ การปฏิรูปการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาจึงสามารถวัดผลสำเร็จของการศึกษาได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (มีศีล ๕ ละอบายมุขเป็นขั้นต้น) จนกระทั่งมีมาตรฐานตามฐานะเทียบเท่าปริญญาบัตรทางพุทธศาสนาเป็น “โศดาบัน” เป็นปริญญาพุทธที่มนุษย์ทุกคนควรได้ ปัจจุบันปริญญาเป็นเครื่องหมายของผู้มีการศึกษา เพื่อเป็นหลักฐานว่าได้สำเร็จในวิชาความรู้ต่างๆ วิชาที่เรียนส่วนใหญ่เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบวิชาชีพ แต่การศึกษาดตามหลักพุทธศาสนาครอบคลุมให้มีทั้ง สัมมาอาชีพ พร้อมทั้งควบคุม กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมให้ตั้งตนอยู่ในความสุจริต มีจิตใจตั้งมั่น (สัมมาสมาธิ)ไม่หวั่นไหวต่ออกุศลทั้งหลาย มีความผาสุก ขึ้นจากภายใน เป็นความสุขอันสงบระงับ (วุปสโมสุข) ความสุขที่ไม่อิงอาศัยสิ่งของวัตถุ มีอาชีพหน้าที่ การงานอยู่ในสังคมปกติ

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกิจหรือหน้าที่ต่ออริยสัจสี่ไว้ครบถ้วนแล้วแต่ละอย่างคือ

๑. หน้าที่ต่อทุกข์ คือ “ปริญาญา” แปลว่า กำหนดรู้ รู้เท่าทัน จับตัวมันให้ได้

๒. หน้าที่ต่อสมุทัย คือ “ปหานะ” แปลว่า ละหรือกำจัด

๓. หน้าที่ต่อนิโรธ เรียกว่า “สัจฉิกิริยา” แปลว่า ทำให้แจ้ง คือบรรลุดังนั้นเอง

๔. หน้าที่ต่อมรรค เรียกว่า “ภาวนา” แปลว่า บำเพ็ญ ก็คือ ปฏิบัติ ลงมือทำ ทำให้เกิด

ทำให้มีขึ้น

...พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ทุกขัง ปริญฺเวยยง” ทุกขนั้นเป็นสิ่งที่ต้องรู้เท่าทัน ภาษาพระแปลว่า “กำหนดรู้” ทุกขเป็นสิ่งที่กำหนดรู้ ปริญฺเวยยง เป็นคุณศัพท์ ถ้าใช้เป็นคำนามก็เป็น ปริญฺญา ที่เราเอามาใช้เป็นชื่อของการสำเร็จการศึกษา (พระธรรมปิฎก , ๒๕๔๕ : ๑๗) ความหมายแท้ที่ลึกซึ้งของปริญฺญานั้นคือ รู้เท่าทัน จับตัว มันให้ได้ จับอาการ จับอารมณ์ ของตัว “กิเลส” ให้ได้รู้เหตุแห่งที่มาปฏิบัติภาวนาละพาดนออกห่างจากต้นเหตุแห่งทุกข์ ในที่สุดทำให้แจ้งที่ความทุกข์นั้นลดลงไป หดไป จนสามารถเข้ามาตรฐานการศึกษาของพุทธระดับเบื้องต้น เป็นภาวะและชีวิตของพระโสดาบัน ดังคำกล่าวของพระธรรมปิฎก ว่า

“ชีวิตของพระโสดาบัน ไม่ห่างไกลและไม่น่ากลัวเลยสำหรับปุถุชนทั้งหลายแม้ในสมัยปัจจุบัน กลับจะเป็นที่น่าชื่นชมอย่างยิ่งสำหรับสาธุชนด้วยซ้ำ พุทธสาวกโสดาบันจำนวนมากในพุทธกาลเป็นคฤหัสถ์ ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ชอบด้วยศีลธรรม อยู่ท่ามกลางสังคมของชาวโลก มีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน แก่พระศาสนาและแก่บ้านเมือง... กล่าวโดยย่อว่า ความเป็นโสดาบันเป็นชีวิตระดับที่ยอมรับได้ว่า น่าพอใจและวางใจได้ในด้านคุณธรรมและในด้านความสุข...และคุณธรรมนั้นก็มั่นคง เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปเองตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยของมันคือ เพราะมีปรัชญาญาณที่ทำให้เกิดทัศนคติอย่างใหม่ต่อโลกและชีวิตเป็นฐานรองรับ ส่วนในด้านความสุข พระโสดาบันก็ได้พบกับความสุขอย่างใหม่ทางจิตที่ประณีตล้ำลึก อันประจักษ์เฉพาะตนว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าสูงล้ำ ซึ่งแม้ตนจะยังเสวยความสุขและโลกียสุขอื่นๆอยู่...ความสุขและโลกียสุขอันหยาบถูกทำให้สมดุลด้วยโลกุตระสุขอันประณีต ความสุขนี้เป็นทั้งผลและทั้งปัจจัยพึ่งเนื่องอยู่ด้วยกันกับคุณธรรมที่ประพลดี จึงเป็นหลักยืนยันถึงความไม่ไหลเวียนกลับลงต่ำอีกต่อไป...” ความสำคัญยิ่งใหญ่ของความเป็นโสดาบัน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสรรเสริญคุณค่า ในพุทธพจน์ธรรมบท (พ.ธ ๒๕/๒๓/๓๕ อ้างใน พุทธธรรม, ๒๕๓๒: ๔๐๐)

“ยิ่งกว่าความเป็นเอกราชบนผืนปฐพี ยิ่งกว่าการไปสู่สรวงสวรรค์ ยิ่งกว่าอธิปไตยทั่วสรรพโลก สิ่งประเสริฐล้ำคือ โสดาปัตติผล”

จะสังเกตได้ถึงความหมาย เป้าหมายที่มนุษย์ที่เกิดมาควรได้ มีความสำคัญอย่างยิ่งใหญ่ สูงสุดต่อความเป็นมนุษย์ต่อสังคม ประเทศชาติ คือ โสดาปัตติผล มีความสำคัญมากกว่า ความเอาชนะได้ครอบครองแข่งขันเพื่อค่าความเป็นใหญ่ทั้งปฐพี เพื่อแย่งชิงครอบครองความสุข ความสบาย หรือยิ่งกว่าความเป็นเลิศใดๆ ทั้งสิ้นแผ่นดิน การปฏิรูปการศึกษาไทยควรยึดเอาแนวทางอันประเสริฐนี้เป็นหนทางปฏิบัติให้เกิดมรรคผลประยุต์ใช้ให้เกิดการผสมผสานจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาชาติบ้านเมืองได้

การปฏิรูปการศึกษาก่อนอื่นต้องตั้งประเด็นว่าบ้านเมืองมีปัญหาอย่างไร (ทุกข์) ศึกษาให้เข้าใจต้นเหตุแท้ของปัญหา (สมุทัย) เป้าหมายแท้จริงของการศึกษาควรเป็นเช่นไร (นิโรธ) มี

“ปฏิรูปการศึกษาคือเอาปัญหาของประเทศเป็นตัวตั้ง แล้วทำให้การศึกษาหรือปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้วิกฤตชาติ...ปฏิรูปการศึกษาเพื่ออะไร ไม่ใช่ปฏิรูปการศึกษาเฉยๆต้องบอกวัตถุประสงค์ว่าเพื่ออะไร ผมเคยบอกว่า ปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ปัญหของคนที่แผ่นดิน ต้องมีเพื่ออะไร ต้องมีตัวปฏิเวธ คือผลขึ้นมา ต้องเอาผลให้ชัดเจน คือปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ อันนี้เราเอาปรัชญาอยู่ตัวเดียว ปฏิบัติก็ไม่เอา ปฏิเวธ ก็ไม่เอา...”

ปัญหาหลักหรือปัญหาใหญ่ของบ้านเมืองไทยหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาของมนุษยชาติทั้งโลกคือ “ความเห็นแก่ตัว” การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องมีเป้าหมายหลักเพื่อ “ลดความเห็นแก่ตัว” หรือ “ควบคุมความเห็นแก่ตัว” มีขั้นตอนการปรัยัติคือ การศึกษาให้มี “สัมมาทิฐิ” การปฏิบัติคือ “ตามหลักพุทธศาสนาอันมีมรรค ๘ เป็นทางเอก” ผลของปฏิเวธคือมี “คุณธรรม ๘ ประการ” จนมีมาตรฐานคุณสมบัติที่ควรแก่การเคารพตามลำดับปรัยญาของพุทธคือ “โศคบัน” ดังที่ได้อ้างถึงมาแล้วข้างต้น จึงจะเป็นการแก้ปัญหที่ต้นเหตุแท้ ดับแก้ปัญหที่ต้นเหตุที่เป็นวิกฤติของคนทั้งแผ่นดิน(ขุ.ธ. ๒๕/๑๘๒/๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก
การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก
การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก
การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก”

(ขุ.ธ. ๒๕/๒๗๓/๑๑๓) และพระองค์ตรัสเกี่ยวกับมรรคมืองค์ ๘ ว่า

“ บรรดามรรค มรรคมืองค์ ๘ ประเสริฐที่สุด...

ทางเพื่อความหมดจดแห่งทัสสนะ

คือทางนี้เท่านั้น ไม่ใช่ทางอื่น

เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายจงดำเนินไปตามทางนี้แล

เพราะทางนี้เป็นทางลวงมารให้หลง

ด้วยว่า เธอทั้งหลายดำเนินไปตามทางนี้แล้ว

จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

เรารู้วิธีถอนลูกศรคือ “ กิเลส” แล้ว

จึงชี้บอกทางนี้แก่เธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายควรทำความเพียรเองเถิด

ตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกเท่านั้น

ผู้บำเพ็ญภาวนา ดำเนินตามทางนี้แล้ว เฟ่งพินิจอยู่
จักพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้”

(จุ.อิตี. ๒๕/๓๒/๓๗๕) ว่าด้วยศีลและทิวี่ ตรีที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูก
นำไปฝังไว้ธรรม ๒ ประการ คือ ศีลวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล) มัจฉาทิวี่ (ความเห็นผิด)ภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้”

ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักมรรคมืองค์ ๘ หรือ หลักไตรสิกขา

การศึกษาและปฏิบัติตามหลักมรรคมืองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคเจ้ายืนยันมรรคผลในการ
ปฏิบัติ(ที.ปา. ๑๑/๑๘๔/๑๔๓) ไว้ดังนี้ คือ

...ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นพระ โสคาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า...

กล่าวคือ สามารถลดละ

๑. ตักกายทิวี่ หมายถึง ความติดยึดในของหยาบใหญ่ เช่น เหล้า บุหรี่ การพนัน ความเกียจ
คร้าน คบมิตรชั่ว ชอบเที่ยวกลางคืน อยู่ในหมวดธรรมละอบายมุข ถือศีล ๕

๒. วิจิจฉา หมายถึง ความพ้นจากความสงสัยในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ คือเมื่อ
ประพฤติ ปฏิบัติแล้วมีความมั่นใจแนใจว่า แนวทางนี้จะพาให้ตนพ้นทุกข์

๓. สัลลพตปรามาส หมายถึง การถือศีลอย่างเข้าใจว่าตนนั้นต้องระมัดระวังในเรื่องที่ยัง
บกพร่องอยู่

เมื่อปฏิบัติจนสามารถพ้นทุกข์ได้ ก็จะเกิดศรัทธาจนแนใจมั่นใจไม่เวียนกลับไปเป็นอย่าง
เดิมอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ผู้นั้นเป็นพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีฐานะ
ตำแหน่งของการพ้นทุกข์เป็นตัวอย่างแก่โลกที่สมควรเคารพ สมควรได้รับปริยญาเรียกว่าพระโสคาบัน

นอกจากนั้นแล้ว การปฏิบัติที่ลดละไปอีกคือ

๔. กามราคะ หมายถึง ความติดยึดในความอร่อยใน รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

๕. ปฏิมะ หมายถึง ความสามารถควบคุมตนในความหงุดหงิด รำคาญ

เป็นหลักการปฏิบัติอยู่ในหมวดของศีล ๘ เมื่อสามารถกระทำได้แล้วคล่องครบถ้วน
สมบูรณ์ดีแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า สมควรได้รับปริยญาเรียกว่าพระสกทาคามี

และเมื่อปฏิบัติจนแนใจแล้วว่าการกระทำความดี ที่เป็นบุญแท้ มีมิตรดี สหายดี สังคม
สิ่งแวดล้อมดี ชีวิตก็ไม่ต้องการสะสมเงินทอง ทรัพย์สิน เป็นหลักปฏิบัติอยู่ในหมวดศีล ๑๐ พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสว่า สมควรได้รับปริยญาเรียกว่าพระอนาคามี จนกระทั่งสามารถลดละล้างอวิชชา และความ
ติดยึดรูปอัสตคา(ภพในจิต) และอรูอัสตคา(ความคิดของตนเป็นใหญ่) มานะ(การยกตน) อุทธัจจะ

จะสังเกตได้ว่าการศึกษาตามหลักพุทธศาสนา มีความละเอียด ลึกซึ้ง เป็นไปเพื่อความ
 สิ้นทุกข์แม้เล็กน้อยไม่เหลือเชื้อแห่งอกุศล ตั้งแต่หยาบ(อบายมุข) กลาง(กามสุข) ละเอียด(ภพใน
 จิต) อาจสรุปได้ว่าการปฏิบัติทั้งหมดเพื่อความสะอาด ละจากสิ่งที่ติดยึด ละแม้แต่ความเห็นของตน
 เป็นใหญ่ สิ่งเหล่านี้เป็นศิลปะอย่างยิ่งกับหน้าที่การงาน ความเจริญที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
 เพราะสามารถลดอุปสรรคตา หลักพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด พัฒนาการไปกับการ
 พัฒนาสังคมประเทศชาติ ยิ่งสามารถสร้างอริยะบุคคลเหล่านี้มากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งทำให้สังคม
 ประเทศชาติเจริญขึ้นเท่านั้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved